

חינוך לחיים

פרשת וילך

"הקהל את העם האנשים והנשים והטף... למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלוהיכם" אומרת הגמ' בחגיגה – 'דרש ר' אלעזר בן עזריה: הקהל את העם, אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין? – כדי ליתן שכר למביאיהם.

מובא במיכלתא שכאשר שמע ר' יהושע את דבריו אלה של ר' אלעזר בן עזריה, קילסם ואמר "הריני כבן שבעים שנה ולא זכיתי לדבר זה בלתי היום, אשריך אברהם אבינו שאלעזר בן עזריה יצא מחלצין. אין הדור יתום שרבי אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו" וצריך להבין למה דווקא ר' יהושע שמח מאוד??? וכן למה קישר דווקא לאברהם אבינו??

הגר"ח ארנטריו מסביר ששמחתו המיוחדת דווקא של ר' יהושע קשורה עם מה שאמר ריב"ז על ר' יהושע בפרקי אבות – "אשרי יולדתו" ומהו השבח? שהייתה אימו מחזרת על כל בתי המדרשות שבעירה ואומרת להם: בבקשה מכם בקשו רחמים על העובר הזה שבמעי שיהיה חכם. ומיום שנולד לא הוציאה עריסתו מבית המדרש כדי שלא ייכנסו באוזניו אלא דברי תורה" יתכן איפוא שר' יהושע שמח שנמצאה אסמכתא מן התורה למנהגה של אמו. ומכאן נלמד שיש כח ברישומי הנפש של התינוק, המשפיע עליו לכל חייו, וכך זה יש לנצל!!!! שהרי ברור שהטף הובא לא רק מפני שלא היה מי שישגיח עליו בבית... אלא ליתן שכר למביאיהם!! ההורים ששואפים לחנך את ילדיהם ליראת שמים ולחכמת התורה, יראו במשך הזמן את השכר, אם ישכילו לחנך את התינוקות לשמוע קול תורה.

בשמוע ר' יהושע חידוש זה בשם ר' אלעזר הוסיף כנגד ה"אשרי" שנאמר בעניין זה על אימו-יולדתו, "אשרי" נוסף – "אשריך אברהם אבינו שר' אלעזר יצא מחלצין" ר' יהושע מייחס את ר' אלעזר דווקא לאברהם שנשתבח ב"למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו". כלומר, הוא היה הראשון שהכיר בחשיבות החינוך לבנים, ועתה בא ר' אלעזר והרחיב את מצוות החינוך גם על הטף.

מובן שחינוך זה בימיו הראשונים של הילד ובשנות הילדות המוקדמות, כאשר עדיין אין הוא מבחין בין טוב לרע – הוא רק כעין פרודדור לחינוך וללימוד. תפקידו הוא אומנם להעניק לילדינו לא רק הרגשות וחוויות אלא ידיעות מממש, שיכירו וידעו ויעשו את המוטל עליהם מתוך ידיעה ברורה, ולא רק מתוך הרגש. מכל מקום היסוד להבנה נבנה עוד לפני ההכרה. זאת למדנו כאן ממשנתו של ר' אלעזר.

ודומה לכך ראינו בפר' ניצבים על הפס' "טפכם נשיכם" ששואל רבי שמשון רפאל הירש, לאן נעלמה ו' החיבור, מדוע לא כתוב טפכם ונשיכם? ומתרץ, פסוקים אלו עוסקים בכריתת הברית בין הקב"ה לעם ישראל, ובהתחייבותם של עם ישראל לקבל עליהם ועל זרעם, לשמור, לעשות ולקיים את כל דברי התורה. ובהתחייבות זו נכלל גם הטף שהם ממשיכי הדרך בדורות הבאים, אבל אין הקב"ה יכול לסמוך על התחייבות הילדים אלא על התחייבות אימותיהם, כי כל עתידם הרוחני והמוסרי של הבנים תלוי בהתמסרותה המוחלטת של האם, לחינוך הבנים בדרך ישראל סבא. לכן לא כתוב "טפכם ונשיכם", כי הטף והנשים הם דבר וענין אחד, ומסירותן של האמה היא הערובה להצלחת הבנים בתורה ויראת שמים.

רבי אלכסנדר פויערשטיין זצ"ל בספרו "ילקוט דברי אסף" הוסיף לבאר, 'טפכם ונשיכם' אינם חלקים נפרדים, אלא כאמה כבתה, כפי האם כך הבן, כי היא המכריעה בעיצוב אורחות חיי בנה. וכן כתוב בספרים, האותיות שאחרי המילה 'אם' הם 'בן', לרמז לנו שאת עיקר חינוך הבנים, מקבלים הם מאמותיהם יותר מאביהם, שאביהם נמצא הרבה מחוץ לבית והבן נמצא בבית עם אמו, ותחת חסותה והשפעת

אפשר לומר שבחינוך הילדים מצויים 3 שלבים. שלב א' הוא זה שלמדנו כאן ותחילתו עוד בהיות הילד במעי אמו. השלב הבא הוא הנלמד מהפס' "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם" – "מכאן אמרו כשתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו לשון הקודש ומלמדו תורה". חינוך בגיל רך זה הוא בבחינת מה שאמרו חז"ל "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה" עלינו לנהוג עם ילדינו כמו שאמרו אבותינו בסיני "נעשה" ואחר כך "נשמע" העשיה ללא הבנה היא כאמור השלב השני. השלב המשלים יבוא כאשר יגדל הנער ואז נחנכו לעשיה מתוך הבנה והכרה.

יתכן שדרגות ושלבים אלה בחינוך נרמזים כאן בפסוק: "למען ישמעו" – אלו הטף, עלינו לשקוד שיספגו רשמים. "ולמען ילמדו" משהתינוק מתחיל לדבר אביו מלמדו תורה. ומשיגיעו לכלל מצוות – "ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת"

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com